

ПОТОЧНІ ВИТРАТИ НА ОХОРОНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ

THE WAYS TO INCREASE CURRENT EXPENSES ON ENVIRONMENTAL PROTECTION

Антоніна ГОРДІЙЧУК,
кандидат економічних наук,
Луцький національний технічний університет

Antonina HORDIYCHUK,
Ph.D. in Economics,
Lutsk National Technical University

Важливою складовою раціоналізації використання природних ресурсів та мінімізації негативного впливу на довкілля є нарощення поточних витрат на охорону навколишнього середовища. Поточні витрати на охорону довкілля на сьогодні є основною статтею в структурі сукупних видатків на охорону навколишнього природного середовища. З року в рік спостерігається зростання їх номінальної величини, але реального збільшення фактично немає. За таких умов виникає необхідність формування інституціональних та фінансових передумов для залучення додаткових джерел на покриття потреб у поточних витратах на охорону навколишнього природного середовища. Домінування у структурі сукупних видатків на охорону довкілля поточних витрат пов'язується з незадовільним рівнем оновлення природоохоронної інфраструктури, оскільки більшість суб'єктів господарської діяльності не спроможні фінансувати капітальні видатки на придбання сучасного устаткування.

Ще з початку 90-х років минулого століття багато українських вчених досліджували проблеми нарощення обсягів фінансування природоохоронної діяльності, в тому числі формуванню достатнього обсягу фінансових ресурсів для задоволення потреб у поточних витратах на охорону навколишнього середовища [1-3; 5; 6]. Особлива увага приділялася проблемам зміцнення фінансової стійкості суб'єктів господарської діяльності та нарощенню надходжень до місцевих фондів охорони навколишнього середовища як бази фінансування природоохоронної діяльності.

Однак зміна інституціонального середовища розвитку національної економіки та економіки регіонів зумовила необхідність розширення спектра форм та методів фінансового забезпечення вирішення екологічних проблем. Ця проблема ще більше поглибилася у зв'язку з прискоренням процесів децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, які мають перенести фінансування охорони навколишнього природного середовища на місцевий рівень. Також невідпрацьованими є теоретичні підходи щодо можливості входження органів місцевого самоврядування та підприємницьких структур в інституціональні структури, які сприятимуть консолідації фінансових ресурсів на охорону навколишнього природного середовища.

Метою статті є визначення найбільш актуальних проблем фінансування поточних витрат на охорону навколишнього середовища та обґрунтування шляхів його нарощення.

За період з 2007 по 2013 рік у динаміці поточних витрат на основні природоохоронні заходи, профінансовані підприємствами, організаціями, установами, в цілому спостерігалася тенденція до зростання за винятком 2009 року, коли масштаби впливу світової фінансової кризи на українську економіку були такими значними, що не було забезпечено навіть номінального зростання фінансування потреб у поточних витратах. Протягом 2009-2013 років поточні витрати підприємств, установ, організацій на охорону навколишнього природного се-

редовища невинно зростали (див. **рис.**). Якщо у 2009 році вони становили 7699,3 млн. грн, у 2010 – 9983,1 млн. грн, то у 2013 році – 13815,5 млн. грн. Така позитивна динаміка в основному була забезпечена за рахунок номінального збільшення витрат у зв'язку з інфляційними процесами. Суттєвого реального збільшення видатків підприємств,

організацій, установ на фінансування природоохоронних заходів не спостерігалось, що ще більше ускладнило екологічні проблеми функціонування суб'єктів господарської діяльності.

Аналіз динаміки частки поточних витрат підприємств, організацій, установ на основні природоохоронні заходи показав, що саме перераховані суб'єкти економічних відносин фінансують цей вид видатків. Частка поточних витрат на основні природоохоронні заходи, профінансованих підприємствами, організаціями, установами, за період з 2007 по 2013 рік коливалася в межах 95,8-96,6%. Тобто суб'єкти господарювання несуть основний тягар видатків на охорону навколишнього природного середовища. Частка витрат, профінансованих за рахунок державного та місцевих бюджетів, у тому числі відповідних фондів охорони навколишнього середовища, є мізерною.

Місцева влада через відповідні бюджети на сьогодні фінансує потребу в поточних витратах на охорону навколишнього природного середовища за залишковим принципом, оскільки доходна частина місцевих бюджетів не дає можливості суттєво збільшити видатки на природоохоронну діяльність. Суб'єкти господарської діяльності, а також установи та організації фінансують поточні витрати на охорону довкілля на критично низькому рівні, що створює передумови для наростання кількості техногенних аварій і надзвичайних ситуацій. При цьому надмірно звуженим є спектр форм залучення фінансових ресурсів на потреби охорони навколишнього природного середовища, що не дає можливості державі, територіальним громадам та суб'єктам господарської діяльності залучати фінансові ресурси іноземних держав, українських та закордонних підприємницьких структур, а також спеціалізованих фінансово-кредитних установ.

У зародковому стані перебуває система сек'юритизації природно-господарських та природоохоронних активів, яка дала б можливість суб'єктам господарської діяльності – природокористувачам та органам самоврядування, використовуючи належне їм майно, залучати фінансові ресурси на утримання устаткування природоохоронного спрямування.

З огляду на викладене необхідно внести кардинальні зміни в природоохоронне та господарське законодавство, які дозволили б місцевому самоврядуванню та суб'єктам природоексплуатаційної та природоохоронної діяльності використовувати власні активи для забезпечення емісії боргових зобов'язань і виходити на фондовий ринок.

Гальмівним фактором щодо суттєвого збільшення величини поточних витрат на охорону навколишнього середовища є низький рівень інвестиційної привабливості об'єктів природно-господарської та природоохоронної інфраструктури, що не

У статті розкриваються основні проблеми фінансування поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища. Проаналізовано основні тенденції поточних витрат на охорону довкілля. Виявлено пріоритетні напрями нарощення обсягів фінансування поточних витрат на охорону навколишнього середовища в умовах децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування.

The article deals with the main problems of financing current expenses on environmental protection. The main trends of current expenses on environmental protection have been analyzed. The priority directions to increase the amount of financing current expenses on environmental protection under the conditions of power decentralization and local governance reform have been revealed.

дає можливість залучати кошти спеціалізованих інвестиційних та фінансово-кредитних установ, які спеціалізуються на фінансовому забезпеченні реалізації природоохоронних проектів.

Проблеми нарощення поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища можуть бути частково вирішені за умови впровадження реальної децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування, що збільшить права і можливості територіальних громад у питаннях залучення додаткових фінансових ресурсів на охорону навколишнього природного середовища і використання комунального майна для випуску цінних паперів під реалізацію проектів екологічного спрямування.

Важливою інституціональною формою накопичення фінансових ресурсів на реалізацію проектів природоохоронного спрямування стане формування кластерних структур екологічного профілю, що сприятиме консолідації зусиль, у тому числі й фінансових ресурсів, органів місцевої влади, підприємницьких структур, фінансово-кредитних установ та громадських організацій [4] задля якісного покращення стану навколишнього природного середовища у населених пунктах та на прилеглих територіях.

Таким чином, враховуючи викладене, а також наявний стан фінансування природоохоронної діяльності, шляхами нарощення обсягів фінансування поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища є такі:

□ розширення спектра форм та методів залучення фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємства на охорону довкілля через внесення відповідних змін у законодавство, яке регулює використання комунального та державного майна;

□ створення можливостей для входження органів місцевого самоврядування та суб'єктів підприємницької діяльності – забруднювачів довкілля в інтегровані підприємницькі об'єднання, які дадуть можливість забезпечити консолідацію фінансових ресурсів на охорону навколишнього природного середовища;

□ визначення конкретних меж та обсягів природних та природно-господарських активів, які належать територіальним громадам і можуть виступати базою забезпечення випуску цінних паперів як необхідної передумови портфельного інвестування природоохоронної діяльності;

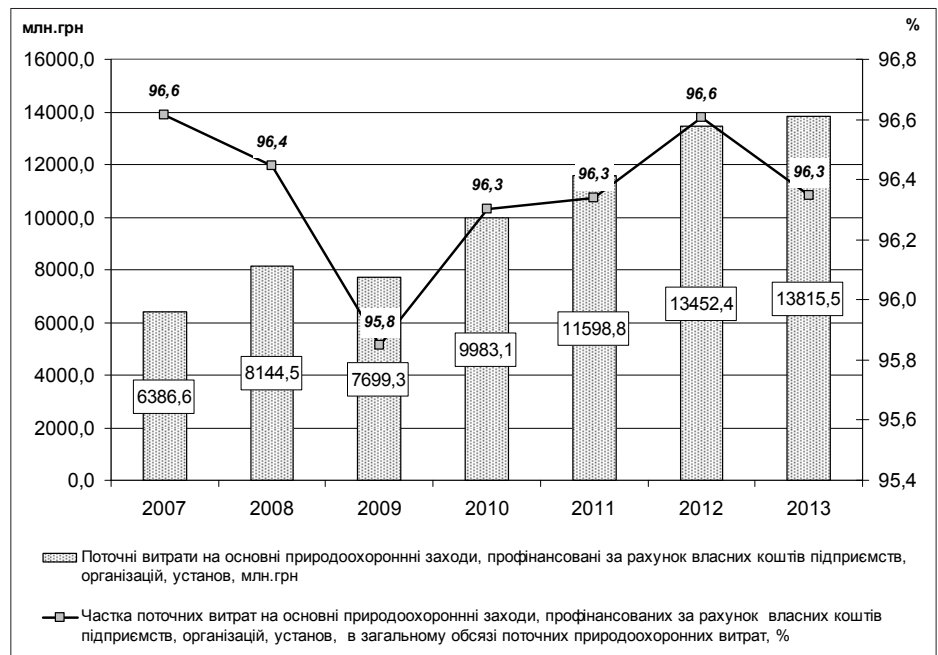
□ налагодження спільної діяльності місцевої влади, громадських організацій та суб'єктів підприємницької діяльності – забруднювачів довкілля щодо отримання технічної допомоги Європейського Союзу в частині фінансування потреб охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах, коли глибока економічна криза та періодична інфляція сприяють вимиванню обігових коштів у суб'єктів господарської діяльності, фінансування поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища відбувається за залишковим принципом. Це лише поглиблює екологічні проблеми функціонування підприємств – забруднювачів довкілля та населених пунктів. Однією з основних причин тотального дефіциту фінансування поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища є надмірна інституціональна звуженість спектра форм і методів залучення фінансових ресурсів урядів іноземних держав, вітчизняних та закордонних підприємницьких структур, спеціалізованих фінансово-кредитних закладів.

Каталізувати процеси нарощення обсягів поточних витрат територіальних громад та суб'єктів господарської діяльності на охорону

Рисунок. Поточні витрати на основні природоохоронні заходи, профінансовані за рахунок коштів підприємств, організацій, установ, та їх частка в загальному обсязі поточних природоохоронних витрат за 2007-2013 роки (розраховано за даними Державної служби статистики України)

навколишнього природного середовища зможе децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування, які забезпечать нарощення комунального майна, що може використовуватися для забезпечення емісії боргових цінних паперів задля залучення фінансових ресурсів для реалізації природоохоронних проектів. Також вагомого значення набуває вдосконалення інституціонального підґрунтя щодо входження органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарської діяльності до кластерних утворень, які дадуть можливість консолідувати фінансові ресурси учасників для вирішення місцевих екологічних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишин Б.М. Наукові нариси з економіки природокористування: монографія. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.
2. Інституціональні засади та інструментарій збалансованого природокористування / Під редакцією д.е.н., професора С.К. Харічкова // ІПРЕД НАН України. – Одеса: ІПРЕД, 2010. – 484 с.
3. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / [за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А.Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с.
4. Федуллова Л.І. Фінансові аспекти державно-приватного партнерства / Л. І. Федуллова // Фінанси України. – 2012. – №12. – С. 79-92.
5. Хвесик М. А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів: [монографія] / М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К.: Кондор, 2007. – 480 с.
6. Хвесик М. А. Формування інституціонального середовища підприємницької діяльності у сфері природокористування: інвестиційно-інноваційний аспект: монографія / М. А. Хвесик, В. А. Голян, Ю. М. Хвесик, С. М. Демидюк. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – 488 с.

REFERENCES

1. Danylyshyn B.M. *Naukovi narysy z ekonomiky pryrodokorystuvannya* [Scientific outline of environmental economics]. Kyiv, RVPS Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2008, 280 p. [in Ukrainian].
2. Kharichkov S.K. *Instytsional'ni zasady ta instrumentariyi zbalansovanoho pryrodokorystuvannya* [Institutional framework and toolkit of balanced nature management]. IPREED NAN Ukrayiny, Odessa, 2010, 484 p. [in Ukrainian].
3. Khvesyk M.A. *Naukovi osnovy natsional'noyi stratehii staloho rozvytku Ukrayiny* [Scientific basis of national sustainable development strategies of Ukraine]. Derzhavna ustanova "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannya ta staloho rozvytku Natsional'noyi akademii nauk Ukrayiny", Kyiv, DU IEPSSR NAN Ukrayiny, 2013, 40 p. [in Ukrainian].
4. Fedulova L.I. *Finansovi aspekty derzhavno-pryvatnoho partnerstva* [Financial aspects of public-private partnerships]. Finansy Ukrayiny, 2012, no. 12, pp. 79-92 [in Ukrainian].
5. Khvesyk M. A., Holyan V. A. *Instytsional'na model' pryrodokorystuvannya v umovakh hlobal'nykh vyklykiv* [Institutional model of nature management in terms of global challenges]. Kyiv, Kondor, 2007, 480 p. [in Ukrainian].
6. Khvesyk M.A., Holyan V.A., Khvesyk Yu.M., Demydyuk S.M. *Formuvannya instytsional'noho seredovishcha pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti u sferi pryrodokorystuvannya: investytsiyno-innovatsiynnyy aspekt* [Formation of the institutional environment of business activities in environmental management: investment and innovation aspect]. Luts'k, PVD "Tverdinya", 2010, 488 p. [in Ukrainian].